

ІНВЕСТИЦІЇ ТА АГРАРНИЙ РИНОК

УДК 336.658.14.17

Н.В. Фесенко

ФАКТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Досліджено основні фактори впливу на рівень інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК України; здійснено їх узагальнення та систематизацію на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Актуальність теми. Розвиток агропромислового комплексу України в третьому тисячолітті відбувається досить складно і проблематично. Гонитва за покращеними показниками фінансової сфери все частіше виключає забезпечення якісної сторони виробництва та випуску конкурентоспроможної продукції сільськогосподарських підприємств. Враховуючи досвід інтенсивного розвитку підприємств АПК Західної Європи та США за рахунок впровадження інноваційних технологій, виникає необхідність створення і забезпечення сприятливих умов для інвестиційного забезпечення інноваційних розробок вітчизняних аграрних формувань.

Постановка проблеми. Проблемам класифікації факторів та вивчення впливу зовнішніх по відношенню до підприємств АПК чинників інвестиційно-інноваційної привабливості присвячені науково-практичні дослідження В. Амбросова, А.Н. Асаула, А.М. Бірмана, С.А. Буткевича, Л. Водачека, А. Гайдуцького, В.М. Гейця, А.В. Гриньова, О.Є. Гудзь, А.І. Даниленка, М.Я. Дем'яненко, М.Ю. Коденської, І.Й. Малого, Г.М. Підлісецького, В.М. Русана, П.Т. Саблука, О.В. Собкевича, Б. Санти, М.І. Туган-Барановського, М.Г. Чумаченка, І.С. Шкури, Й. Шумпетера та ін. При цьому значна частина питань, пов'язаних з визначенням основних факторів, що впливають на рівень інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК, потребує удосконалення.

Метою статті є узагальнення та систематизація основних факторів, що визначають інвестиційно-інноваційну привабливість підприємств АПК на макро-, мезо- та мікро- рівнях.

Виклад основного матеріалу. Стратегічний розвиток вітчизняного агропромислового комплексу є одним із головних питань економічної та соціальної політики країни, оскільки він відноситься до основних бюджетоутворюючих та експорторієнтованих секторів національної економіки.

Завдяки потужному природно-ресурсному та кадровому потенціалу, Україна спроможна забезпечити не тільки власну продовольчу безпеку, а й стати активним учасником на світовому ринку продовольства. Між тим, до 2000 року відбувалося зниження виробництва валової продукції на 31,1% однієї з основних ланок АПК – сільського господарства, у тому числі – рослинництва – на 11,8 %, тваринництва – на 47,2 % [11, с. 4]. Така негативна динаміка обумовлена початком реформування земельних відносин завдяки впровадженню Постанови Верховної Ради УРСР від 18.12.1990 р. «Про земельну реформу» та Указу Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 8.08.1995 р. [8, 10]. Подібні, на перший погляд, позитивні зрушення в системі нормативно-правового законодавства спостерігалися затягуванням процесу паювання земель, обмеженням підприємницької ініціативи у межах фермерських господарств, дезорганізацією роботи аграрних підприємств та

відсутністю альтернативних колективним сільськогосподарським підприємствам видів господарюючих структур [12].

Починаючи з 2000 р. відбувається поступове зростання виробництва валової продукції галузі, приріст якої у 2010 р. становив 41,6% у порівнянні з 1999 р., у т. ч. рослинництва – 65,8%, тваринництва – 17,7%. Позитивні процеси є наслідком поступового становлення нових організаційно-правових структур ринкового типу внаслідок реалізації засад аграрного реформування, які, зокрема, були визначені Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» [9].

Якщо до проведення земельної реформи в Україні переважали сільськогосподарські підприємства з площею земельних угідь в середньому 3,0-3,5 тис. га, то за період реалізації земельної реформи відбулося їх подрібнення. Подібна ситуація також негативно вплинула на розвиток агроформувань, оскільки під час обробки надмірно дрібних земельних ділянок неможливо використовувати сучасні технології. Досвід аграрнорозвинених країн світу свідчить про необхідність підтримки з боку держави процесів інтеграції підприємств АПК з метою можливості застосування новітніх технологій і підвищення таким чином продуктивності праці в галузі.

Кількість великих ферм, наприклад у США, постійно збільшується, вони створюють велику перевагу держави на світовому ринку сільськогосподарських продуктів. У цій країні нині їх налічується понад 8%, але вони виробляють 73% продукції і одержують відсотки від загального прибутку всіх ферм. Саме великі підприємства забезпечують нині продовольчу безпеку США [1].

Натомість, вітчизняні сільськогосподарські підприємства поступаються лідируючими позиціями господарствам населення, зокрема, у виробництві плодоовочевої продукції. При цьому, останні не мають достатнього виробничого, інфраструктурного, логістичного і, нарешті, фінансового забезпечення. Крім того, орієнтація сільськогосподарських підприємств до вирощування рентабельних зернових та олійних культур сприяє виснаженню ґрунту та скороченню посівних площ кормових культур, що призводить до зниження виробництва продукції тваринництва, порушує систему сівозмін, порушує збалансований асортимент продукції харчування, сприяє появі ажіотажного попиту та стрімкого підвищення цін на окремі круп'яні культури, спонукає до виникнення імпортозалежності країни за окремими видами продукції.

Отже, підприємства АПК є достатньо залежними від глибини державного втручання. Вітчизняна аграрна політика впродовж трансформаційного періоду характеризувалась здебільшого тактичними, а не стратегічними цілями і програмами, а регулююча функція держави не мала системного і послідовного прояву. З огляду на зазначене, для України особливо актуальним є питання підвищення ефективності впливу держави на розвиток аграрного сектора.

Державна підтримка вітчизняних підприємств АПК характеризується також недосконалістю та дефіцитом фінансування галузі. Особливої уваги заслуговує зарубіжний досвід бюджетного фінансування аграрного сектора, як одного з напрямів державного регулювання. Наприклад, у США рівень державної підтримки сільського господарства становить 40% від вартості виробленої сільськогосподарської продукції, у країнах ЄС – 35%, в Японії та Франції – 72%, а в Україні – лише 8,3%. [6, с. 19].

Ще одним негативним фактором, що знижує рівень інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК є незадовільна забезпеченість основними засобами на 88,9%; проти зменшення вартості основних засобів на 30,9% в економіці України в цілому [7].

При цьому, якщо в економіці України в цілому, починаючи з 2001 р., спостерігається зростання вартості основних засобів, то у сільському господарстві (за винятком 2005 р., 2007 р. та 2009 р.), їх вартість постійно знижується. Поряд із скороченням вартісних показників забезпеченості сільського господарства основними засобами знижуються і кількісні, зокрема, забезпеченість сільськогосподарських підприємств машино-тракторним парком. Так, за період 2000-2010 рр. кількість

тракторів всіх марок знизилась до 47,4%, зернозбиральних комбайнів – на 50,2%, сівалок – до 54,8%, доїльних установок – до 32,4% [11, с. 16].

Отже, для збереження своїх позицій та зростання рівня інвестиційно-інноваційної привабливості, підприємства АПК мають постійно розвиватися, розширювати сфери діяльності та асортимент продукції, освоювати нові технології, підтримувати та оновлювати арсенал основних засобів, реалізовувати інноваційні проекти, підвищувати ефективність діяльності та ринкову вартість. В цих умовах, крім державної підтримки, у агроформувань періодично виникає потреба в додаткових джерелах фінансування, одним з яких є залучення зовнішніх інвестицій, що забезпечить підприємства АПК конкурентними перевагами та виступить дієвим засобом зростання їх привабливості.

Для прийняття інвесторами рішення щодо вкладання капіталу виникає необхідність в об'єктивній оцінці інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК на основі узагальнення сукупності факторів, що на неї впливають.

Розраховуючи рівень інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК, здебільшого використовують інтегральні коефіцієнти, що містять в собі певний набір характерних показників. Причому склад показників, що використовуються під час аналізу впливу зовнішнього середовища на інвестиційно-інноваційну привабливість підприємства може відрізнятися залежно від повноти інформації, цілей інвестора, методики розрахунку тощо.

З метою більш оптимального підбору чинників зовнішнього середовища під час формування інтегрального коефіцієнта інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК, визначення рівня та характеру їх впливу на результат розрахунку, значну чисельність чинників зовнішнього середовища поділяють за певними критеріями.

Класифікуючи фактори, що впливають на інвестиційно-інноваційну привабливість України, досить часто спостерігається їх поділ на групи:

- позитивні та негативні [4, с. 9];
- об'єктивні та суб'єктивні [2];
- фактори, що впливають на усіх інвесторів і такі, що впливають виключно на іноземних інвесторів [3];
- фактори, що заважають, і такі, що сприяють залученню інвестицій [13, с. 19-20] та ін.

Основні фактори, що впливають на рівень інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Фактори впливу на рівень інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК

Позитивні	Рівень	Негативні
Вигідне геополітичне розміщення Задовільні природно-кліматичні умови Високий рівень кваліфікації персоналу Покращення екологічної ситуації завдяки впровадженню інноваційних технологій	МАКРО-	Наростаючий рівень бюджетного дефіциту та державного боргу Недосконалість податкового законодавства Низький рівень державного фінансування інноваційного розвитку Нерозвиненість фінансового ринку Неготовність до масштабного інвестування в інноваційну сферу Складність залучення сторонніх фінансових ресурсів Недосконалість інструментів правового регулювання інноваційної діяльності Низька престижність новаторської діяльності у суспільстві (інноваційна культура) Відсутність системи стимулів за інноваційну діяльність

Позитивні	Рівень	Негативні
Низький рівень конкуренції в галузі Висока соціальна значимість галузі Наявність власної сировинної бази Зміцнення експортного потенціалу на світових ринках Великий потенціал внутрішнього споживання продукції	МЕЗО-	Занепад основних бюджетонаповнюючих галузей Скорочення виробництва у традиційних галузях АПК Низька продуктивність галузей АПК Низька врожайність сільськогосподарських культур Несприятлива цінова ситуація на ринку сільськогосподарської продукції Низький рівень науково-технічного й технологічного потенціалу Низький рівень взаємодії і кооперації під час розроблення технологічних інновацій Низький рівень інвестиційної активності зарубіжних та вітчизняних інвесторів
Низький рівень заробітної плати Низька енергозалежність й енергомісткість підприємств АПК Зростання споживчого попиту на продукцію Підвищення якості продукції	МІКРО-	Використання у виробничих процесах морально та фізично застарілих технологій Відсутність впровадження інноваційних елементів та розробок Катастрофічний брак інвестиційних ресурсів Висока вартість нововведень Брак власних коштів Тривалий термін окупності нововведень Високий рівень економічного ризику

Висновки. Подальша оцінка інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК має відбуватися з урахуванням усіх факторів, що впливають на неї на рівні держави, регіону та галузі. Запропонована класифікація дасть змогу розробити відповідний механізм підвищення рівня інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств АПК та побудувати гнучку та ефективну систему управління інвестиційними процесами адекватну сучасним умовам господарювання.

SUMMARY

The author focuses on the basic factors which impact the rate of investment and innovation appeal of enterprises of the Ukrainian agro-industrial complex, as well as makes their generalization and systematization at the macro, meso and micro levels.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Амбросов В. Механізми ефективного функціонування агроформувань / В. Амбросов, Т. Мареніч // Економіка України. – 2006. – №6. – С. 60-66.
2. Асаул А.Н. Индивидуальное жилищное строительство – перспективное направление развития сельских поселений (на примере Ленинградской области) [Электронный ресурс] / А.Н. Асаул, И.В. Денисова. – Режим доступа: http://www.aup.ru/books/m75/1_1.htm.
3. Буткевич С.А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики: [монография] / С.А. Буткевич. — К.: Изд-во Европ. ун-та, 2004. – 251 с.
4. Гайдуцький А. Класифікація чинників інвестиційної привабливості економіки / А. Гайдуцький // Ринок цінних паперів України. – 2004. – №9-10. – С. 9-14.
5. Гудзь О.Є. Формування та механізм реалізації стратегії управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства / О.Є. Гудзь, О.С. Степасюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnpau_eamb/2011_168_1/11goe.pdf. – Назва з екрана.
6. Малий І.Й. Про романтизацію приватної власності на землю і кризу аграрного сектора / І.Й. Малий // Економічна теорія. – 2008. – № 3. – С. 11–20.
7. Підлісецький Г.М. Підвищення рівня фондооснащеності аграрного виробництва як основа зростання його ефективності / Г.М. Підлісецький, М.М. Могилова // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 21-28
8. Про земельну реформу : Постанова ВР УРСР // Голос України. – 1991. – №7. – 11 січня.
9. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України // Голос України. – 1999. – №227. – 7 груд.
10. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 1995. – №121. – 12 серп.
11. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України. – К.: НІСД, 2011. – 39 с.
12. Розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні: Аналітична доповідь / [Собкевич О.В., Русан В.М., Юрченко А.Д. та ін.]: за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 29 с.
13. Шкура І.С. Тенденції в умовах іноземного інвестування в економіку України // Академ. Огляд: економіка та підприємництво. – 2002. – №1. – С. 17-21.

Надійшла до редколегії 14 листопада 2012 р.